

О. О. Борисов,

Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, м. Чернігів

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ВЗАЄМОВПЛИВ У СУЧАСНІЙ БРИТАНСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ ЕЛЕКТРОННІЙ БЕСІДІ

Статтю присвячено дослідженню лінгвальних особливостей діалогу-бесіди у сучасному британському та українському електронному дискурсі, зокрема тих, які відбивають ефективний вплив на співрозмовника.

Ключові слова: діалог-бесіда, жанр, вплив.

Статья посвящена исследованию лингвальных особенностей диалога-беседы в современном британском та украинском электронном дискурсе, в том числе тех, которые отражают эффективное влияние на собеседника.

Ключевые слова: диалог-беседа, жанр, влияние.

The article is devoted to the study of the lingual peculiarities of the dialogue-talk in the modern British and Ukrainian digital discourse. The language means of the effective communicative impact are revealed.

Key words: a dialogue-talk, genre, impact.

Актуальність теми статті зумовлена загальною спрямованістю сучасних антропоорієнтованих лінгвістичних студій на вивчення різнотипних діалогічних дискурсів та продукованих в їх межах текстів різних жанрів. **Метою** роботи є встановлення лінгвальних особливостей діалогу-бесіди у сучасному британському та українському електронному дискурсі, зокрема тих, які сприяють ефективному впливу, під яким розуміємо інформаційне втручання однієї особи у простір фізичного чи психологічного існування іншої з метою їх запланованої зміни. **Об'єктом** роботи є діалог-бесіда у сучасному британському та українському електронному дискурсі. **Предметом** є мовні та мовленнєві засоби створення діалогу-бесіди у сучасному британському та українському електронному дискурсі, зокрема виявлення тих, які здійснюють вплив комунікантів один на одного. **Наукова новизна** полягає в тому, що вперше встановлюються лінгвальні особливості бесіди у сучасному британському та українському електронному дискурсі, зокрема в аспекті впливу на різних комунікативних рівнях кінодіалогу. Для аналізу особливостей діалогу-бесіди, зокрема взаємовпливу співрозмовників, в якості *матеріалу* дослідження виступили скрипти сучасних британських та українських художніх фільмів (обсяг – 10000 слів), в яких представлено даний вид діалогічної взаємодії.

Діалог, в якому переключаються декілька голосів носить назву *бесіда*. Бесіда (або обговорення) припускає наявність декількох учасників, які в *невимушеній* обстановці висловлюють думки за темою, міркування з того або іншого приводу [1]. Діалог-бесіда спрямована на спокійне сприйняття, осмислення та розвиток висловлених ідей [7], виникаючи як необхідність роз'яснити деяке питання або освітити ряд проблем [1]. Це – своєрідний «інтелектуальний відпочинок» [11, с. 184], в якому істина розкривається поступово в умовах неспішного проведення часу. Як тип діалогу, що характеризується «надподійсвістю» відносно реального подійового ряду спілкування [8, с. 44], бесіда не терпить квалливості та уривчастості думок щодо предмету висловлення. Таке тривале спілкування з тенденцією до аналітизму потребує узгодження ілюктивних намірів учасників [11, с. 183], тому вона ефективна у разі емоційного зближення комунікантів [8, с. 44]: «потрібно грати не на пониження аргументів співрозмовника, але бути здатним оцінити вагу думки Іншого» [3, с. 399].

Таким чином, бесіда, як вид організованої мовленнєвої взаємодії, фактично виступає як метод пізнання, що відбувається під час реалізації вироблених стратегій та тактик, які відповідають умовам взаємодії [9, с. 85], наприклад, як засіб ознайомлення з позицією співбесідника, що необов'язково передбачає досягнення взаєморозуміння у певній справі [3, с. 332]. За таким критерієм в межах *офіційного* спілкування можливо виділити такі її різновиди, як: *снівбесіда* – спеціально організована бесіда на громадські, наукові теми [9, с. 85] або *прес-конференція* з приводу соціально значущої події. Бесіда у неофіційному ключі: має субжанри: *бесіда на загальні теми, ділова, сімейна та дружня бесіди* [6].

Аналіз фрагментів кіносクリптів виявив те, що вплив на співрозмовника як в інституціональному, так і повсякденному дискурсі відбувається на фонетичному, морфологічному, лексичному, синтаксичному та комунікативно-прагматичному рівнях. Позитивні результати впливу спостерігаються у репліці чи дії адресата, які відповідають очікуванням адресанта. Так, *фонетичний рівень* впливу або репрезентації відносин природної чи соціальної (власно владної) субординації характеризується застосуванням ряду інтонаційних та стилістичних засобів для створення ефекту демонстрації приписуваних чи набутих владних повноважень. Для інтенсифікації впливу та акцентування уваги реципієнта на потрібних смислових відрізках повідомлення використовується підвищення тону голосу, логічний наголос, паузи: англ. Doctor Parnassus: *The message! What's the message? From Mr. Nick. What does he want?* [16] та укр. Катя: *Навіщо ми сюди полізли! В мене більше не має сил!* [5]. Спостерігаємо аломорфні випадки емпатичного розтягнення слів як вираження сильної позиції мовця: укр. Вітька: *Не-а. А шо?* Вовка: *Не шо-о, а сиди вчись!* [10]. Рівень емоційної насиченості української бесіди практично у два рази вище, ніж британської: кількість окличних речень – 13 % від загальної кількості висловлень, на противагу англійським – 7%, більшість з яких є спонукальними.

Ізоморфним є використання морфологічних засобів впливу, при цьому аломорфізм спостерігається у вживанні суфіксів оцінки та усиченні слів: англ. Dil: *What you thinking of, hon?* Fergus: *I'm thinking of your man* [14] та укр. Вовка: *... сиди вчись! Ротяра в тебе не закривається!* [10].

Аналіз бесіди на лексичному рівні продемонстрував вживання стилістично забарвлених лексичних одиниць та словосполучень (загальною кількістю – 23 (англ.) одиниць та 52 (укр.)) літературно-книжного шару: англ. *whilst, good gracious* (4,5%) та укр. *хазяйка мідної гори, світ божий* (4%), та зниженої лексики: англ. *geezer, devil, yep, slum dog* (70%) та укр. *класно, пацан* (3), *у печінках сидить* (54%), сленгізмів: укр. *вісити в, наїзди* (12%), професіоналізмів: *коногонка* (0,2%) (англійських сленгізмів та професіоналізмів не було виявлено) та вульгаризмів: англ. *crap* (3), *bloody* (2), *fucking* (33,3%) та укр. *курва*, (3), *морда, ні фіга собі* (30%). Лексичні одиниці зниженого шару лексики активно використовуються для підсилення основної (референційної) інформації: англ. VALENTINA *All my life you've made me play 'Beauty', 'Truth', 'Justice'... filled my head with dreams and high ideals. All that crap!* [16] та укр. МАЛЬОК: *Саме так.* КАТЯ: *Ненормальний, блін!* [5].

На синтаксичному рівні стилістично значущими для впливу виявилися такі прийоми (за кількістю – 184 в українському тексті та 109 англійському тексті), як **апозеопезис**: укр. ВІН. *Це ду-у-уже добре! Це надзвичайно добре! Бо вони ж... оті феміністки, погодьтеся, якісь... не-... не-... не-... ВОНА Неадекватні? Так ви хотіли сказати?* [12] та англ. FERGUS *I understand.* MAGUIRE *Fuck you, too-* (14,1% та відповідно – 8,4%) [14], **еліпсис**: укр. СПРОЖКА: *А ты где будешь спать?* БАБУСЯ: *А тут. Зараз постелю собі...* [6] та англ. REYNOLDS *How do you feel, Jack?* JACK *Bruised* (72,2% та відповідно – 69,5%) [15], **інверсія**: укр. Анастасія *Ні, дядь Паш... я не хочу. Краще я у скверу пограюся. Можна?* [4] та англ. ARWEN *And to that I hold* (4,4% та 1,7%) [20], **усоблення**: ВІН. *Це ду-у-уже добре! Це надзвичайно добре! Бо вони ж... оті феміністки, погодьтеся, якісь... не-... не-... не-... не-...* [12] та англ. COMMISSIONER OF POLICE *Prem Kumar himself- a man of great standing and integrity- said the kid was a liar and a cheat. What more do you need?* (4,4% та 5,9%) [13], **парцеляція** укр. Вітька. *Да не лайся ти! В чужій хаті... Бо лиха не оберемось* [10] та англ. *Somewhere in the world, at any given time... someone is telling a story! Sustaining the universe! Right now, it's happening* (3,2% та 4,2%) [12], **риторичні запитання**: укр. Вовка. *Вітьок, йо-майю, сорок три братана за один раз... І за що?! Вітьок, а, за що? Краще вже воювати, з автомата стріляти...?* [10] та англ. MAGUIRE *It's a knocking-shop. Tres discreet, huh? He visits his ladies on Tuesday and Thursday nights and Saturday mornings* (рівна кількість: 1,7% та 2,5%) [14].

Вивчення комунікативно-прагматичного рівня продемонструвало те, що для української бесіди (всього – 1453 речення в українських та 1455 речень в англійських сценаріях кінодіалогу) характерним є вживання більшої кількості **констативів** (1025 (70,5%) та 929 (63,5%)) та **директивів** – 135 (9,2%) та 109 (7,5%) як таких, що виражають більший вплив у рівностатусних стосунках у порівнянні зі звичайним твердженням: укр. ВІН. *Тоді, давайте почнемо з вас. Розкажіть, будь ласка, про себе* [12] та англ. DR. PARNASSUS *Valentina! It's not like that! Wait! Come back! Valentina!* [16], **перформативів** – 5 (0,5%) та 2 (0,25%): укр. *Вибачте, Павле Івановичу* [4] та англ. HAGRID: *Harry! Happy Birthday!* [17]. У той час як британському дискурсу притаманна більша кількість **квеситивів** – відповідно 284 (19,5%) й 404 (28%) та **промисивів** 3 (0,2%) та 7 (0,5%): англ. DIL *Say it again.* FERGUS *I'd do anything for you, Dil* [14] та укр. ЛАВРІН *Як з нею не оженися, то в Росі втоплюся* [2]. **Менасивів** виявлено рівну кількість (перехід до лайки, сварки) – 2 (0,1%) та (0,25%): англ. *Fast. Or you'll find yourself on traffic duty at the Gateway of India. Understand?* INSPECTOR *Yes, sir* [13] та укр. Вітька. *Вовка, чуши? Пішли вже, бо без нас все пожруть* [10].

Ізоморфність впливу розкривається у кооперативних тактиках обіцянки, вибачення, пояснення, прохання, компліменту; у вузлах переходу від кооперації до конфронтації – тактика погрози, непогодження, критики тощо. Аломорфними виявилися позитивні тактики штучної підозри й провокації в українському дискурсі та тактика рекомендації в британському дискурсі.

Таким чином, стилістичний та лінгвопрагматичний аналіз діалогу-бесіди (в різних її жанрах) сучасного британського та українського кінодискурсу показав, що її межі є гнучким, адже вона перехрещується з такими жанрами діалогу, як розмова, суперечка та, навіть, сварка, про що свідчить використання менасивів. Ізоморфні риси мовлення комунікантів, зокрема в тих його фрагментах, які демонструють вплив однієї особи на іншу, виявляються на фонетичному, морфологічному, лексичному, синтаксичному та комунікативно-прагматичному рівнях; аломорфними є кількісне варіювання вживаних мовних засобів та мовленевих актів. Спостерігається відсутність сленгу та професіоналізмів у британській бесіді, яке, до того ж, є менш емоційним, ніж мовлення українських персонажів, що виявляється у фонетичному, лексичному та синтаксичному планах. Перспективою роботи є порівняння бесіди з розмовою британського та українського кінодіалогу.

Література:

1. Берг Р. И. Речь как средство коммуникации [Електронний ресурс] / Р. И. Берг. – Режим доступу : <http://www.follow.ru/article/109>.
2. Войтюк І. Кайдашева сім'я, або сумна веселка [Електронний ресурс] / І. Войтюк. – Режим доступу : <http://screenplay.com.ua/screenplays/?id=193>.
3. Гадамер Г-Г. Истина и метод. Основы философской герменевтики / Г-Г. Гадамер. – М. : «Прогресс», 1988. – 637 с.
4. Ганзенко О. Юля намалює краще [Електронний ресурс] / О. Ганзенко. – Режим доступу : <http://screenplay.com.ua/screenplays/?id=49>.
5. Кобильчук Л. Штольня [Електронний ресурс] / Л. Кобильчук. – Режим доступу : <http://www.kinokolo.ua/scripts/19/>
6. Кошман Н. Світлячки / Н. Кошман. – Режим доступу : <http://www.kinokolo.ua/scripts/14/>
7. Лузин А. М. Диалог и дискуссия [Електронний ресурс] / А. М. Лузин. – Режим доступу: http://www.prostobankir.com.ua/hr/stati/dialog_i_diskussiia.

8. Матвеева Т. В. К вопросу о ритме как жанрообразующем признаке в разговорной речи // Жанры речи. – 1997. – С. 44-51.
9. Мельник Г. С., Тепляшина А. Н. Основы творческой деятельности журналиста / Г. С. Мельник, А. Н. Тепляшина. – СПб. : Питер, 2008. – 272 с.
10. Росич О. Останній забій [Електронний ресурс] / О. Росич. – Режим доступу : <http://www.kinokolo.ua/scripts/8/>
11. Рытникова Я. Т. Семейная беседа как жанр повседневного речевого общения // Жанры речи. – 1997. – С. 177-188.
12. Тимчишин А. Він. Вона. Львів. [Електронний ресурс] / А. Тимчишин. – Режим доступу : <http://www.screenplay.com.ua/screenplays/?id=458>.
13. Beaufoy S., Swarup V. Slumdog Millionaire [Електронний ресурс] / S. Beaufoy, V. Swarup. – Режим доступу : <http://www.imsdb.com/scripts/Slumdog-Millionaire.html>.
14. Jordan N. The Crying Game [Електронний ресурс] / N. Jordan. – Режим доступу : <http://www.imsdb.com/scripts/Crying-Game.html>.
15. Mayersberg P. Croupier [Електронний ресурс] / P. Mayersberg. – Режим доступу : <http://www.imsdb.com/scripts/Croupier.html>.
16. McKeown T., Gilliam Ch. The Imaginarium of Doctor Parnassus [Електронний ресурс] / T. McKeown, Ch. Gilliam. – Режим доступу : <http://www.imsdb.com/scripts/Imaginarium-of-Doctor-Parnassus>.
17. Rowling J. Harry Potter and the Prisoner of Azkabana [Електронний ресурс] / J. Rowling. – Режим доступу : <http://www.homeenglish.ru/schar.html>
18. Walsh F. The Lord of Rings : Fellowship of the Ring [Електронний ресурс] / F. Walsh. – Режим доступу : <http://www.imsdb.com/scripts/Lord-of-the-Rings-Fellowship-of-the-Ring.html>.